

Açık deniz koruma alanları için bazı öneriler

Bayram Öztürk, İ.Ü. Öğretim Üyesi, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Başkanı (ozturkb@istanbul.edu.tr)

Deniz koruma alanları; son zamanlarda deniz ve okyanusların yönetimi ve biyolojik çeşitliliğin sürdürülmesi kapsamında en çok tartışılan konular arasındadır. Özellikle göçmen balık sürülerinin avcılığının düzenlenmesi, yasadışı avcılık, hedef dışı av, ortak işletilmesi gereken su canlıları stokları ile nesli azalan türler ve özel habitatlar bu kapsamda önem arz eder.

Deniz koruma alanları ülkelerin karasuları ve Münhasır Ekonomik Bölgesi içinde oluşturdukları her türlü insan etkisinden uzak gelecek kuşaklara bırakılmak istenen deniz alanlarıdır. Koruma alanları, nadir türler örneğin Akdeniz foku, deniz kaplumbağaları için ilan edilebileceği gibi, sulak alanlar, banklar, mağaralar gibi nadir deniz habitatlarının bulunduğu alanlarda da uygulanabilir.

Böylece, belli bir deniz alanı kapatılarak balıkçılık, turizm, deniz ulaşımı ve yapılaşma başta olmak üzere insan etkinliklerinden kaynaklanan baskıların azaltılması amaçlanır. Örneğin koruma alanı ilan edilen yerlerde kaçak balık avcılığı yapılamaz, kıyıda bina dikilmesine izin verilmez, gemilerin sinitine atıklarını boşaltılmasının önüne geçilir. Koruma tedbirlerinin alınmadığı alanlar yasal olarak statüsü ne olursa olsun deniz koruma alanı değildir.

Deniz koruma alanlarının ilan edilme kriterleri arasında ülkemizin de imzaladığı **Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi** temel alınır ancak Barselona ve Bükreş sözleşmesi kapsamında da deniz koruma alanları oluşturulması için ülkeler teşvik edilmektedir. Ülkemiz de şimdilik deniz koruma alanlarıyla ilgili bir yasa olmadığından Ege ve Akdeniz "**Özel Çevre Koruma Alanları**" (ÖÇK) olarak adlandırılan bir yönetimle bazı alanlar koruma alanı olarak ilan edilmiştir.

Buna karşılık Marmara ve Karadeniz'de Ege ve Akdeniz'dekine bile benzer bir koruma alanı şimdilik yoktur ve bu büyük bir eksikliktir. En son koruma alanı ilan edilen Saros Körfezi'nde ise kaçak balık avcılığı devam ederken, aslında bir ÖÇK alanı olan Gökova Körfezi'nde de yoğun yat turizmi ve kaçak balıkçılığın etkisi altındadır.

Bunun dışında son zamanlarda "**Açık Deniz Koruma Alanları**" konusu birçok denizde önem kazanmış

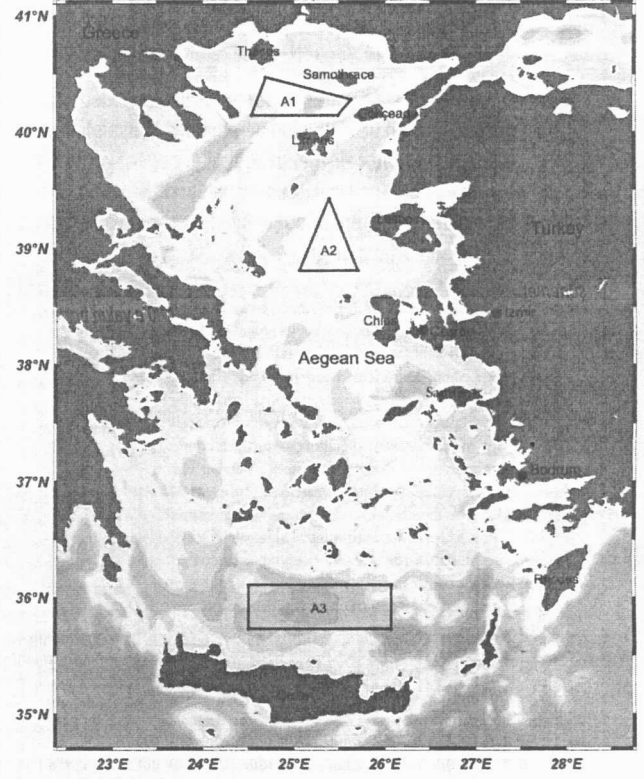
olup kıyıdaş ülkeler tek başına "**Balıkçılık koruma alanı**" veya "**Ekolojik koruma alanı**" veya SPAMI (Akdeniz'de korumada önemli alanlar) adıyla açık denizlerin korunması için çözümler üreterek tedbirler almaktadır.

Örneğin; Batı Akdeniz'de 2002'de Monaco, İtalya ve Fransa arasında oluşturulan açık deniz koruma alanları Akdeniz'de balina ve yunusların korunması amaçlanmaktadır. 187.500 km² yüzölçümü ve 2020 km'lik sahili kapsayan alan Akdeniz'de bir ilk olma özelliği de taşır. Ancak açık denizlerin kim veya kimlerin tarafından nasıl korunacağı konusunda uluslararası hukukta boşluklar bulunmaktadır.

Türkiye "açık deniz koruma" alanları konusunda Ege ve Akdeniz'de hazırlıklı olmalıdır. Ege denizi, Akdeniz ve Marmara arasında kalan ve bu iki denizdeki insan kaynaklı baskılardan olumsuz etkilenmektedir. Bu deniz başta turizm, balıkçılık, ulaşım ve askeri bakımdan Türkiye ve Yunanistan için yaşamsal öneme sahiptir. Bu nedenle denize kıyı veren her iki ülkenin kıyıl alanlar ve açık deniz koruma alanları konusunda işbirliği yapmaları gerekir. Açık deniz koruma alanları bu denizde altı mil dışında başlamalı ve başta kuzey Ege'deki adaların arasını içermelidir.

Bu alanlar başta Marmara ve Karadeniz'in denizel biyo çeşitliğinin korunması için vazgeçilmezdir. Orta Ege'de bulunan banklar ise açık deniz koruma alanları için en uygun alanlardır. Güney Ege'de ise Girit-Rodos arasındaki bölgeyi içerir ve birçok göçmen türün üreme ve yumurtlama alanıdır. Özetle, Ege Denizi'nde bu üç alanın açık deniz koruma alanı olarak değerlendirilmesi önerilmektedir (Harita 1). Bu alanların genişliği veya uzunluğu ise ayrı bir bilimsel tartışma konusudur.

Doğu Akdeniz'de ilan edilmesi önerilen açık deniz

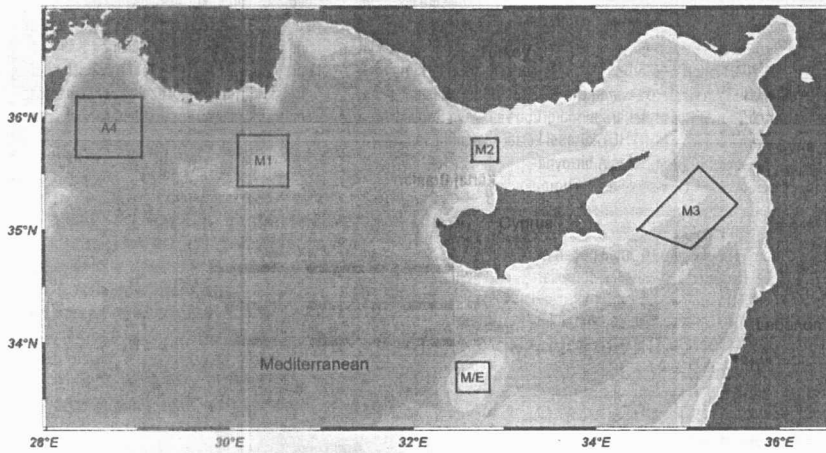

Harita 1: Ege Denizi'nde önerilen açık deniz koruma alanları

koruma alanlarında ise tehdit olarak gemi balast sularıyla bölgeye giren yabancı türlerin çokluğu, Doğu Akdeniz'de artan petrol kirliliği, gemi kökenli kirlenme sorunu, aşırı avcılık baskısı gibi konular öne çıkar. Bu bölgedeki açık deniz koruma alanları 12 millik karasularının dışındadır ve Meis Adası Akdeniz'in bir parçası olarak kabul edilmektedir.

Doğu Akdeniz'de biyo çeşitlilik, biyolojik üretim, ender bulunan banklar ve denizaltı dağları gibi özel ekosistemler, nesli azalan türler, nadir ekosistemler gibi kriterler temel alındığında açık deniz koruma alanı ilan edilmesi önerilen alanlar haritada görülmektedir (Harita 2). Tarifimizde 2006-2009 yıllarında yapılan çalışmalar sonucunda Akdeniz'de açık deniz koruma alanı ilan edilebilecek aday alanlarla ilgili yeni bilimsel veriler elde edilmiş olup daha uzun erimli ve çok yönlü deniz araştırmalarına ihtiyaç olduğu da açıktır.

Ülkemizin de taraf olduğu **Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi**'ne göre Akdeniz'in % 10'unun deniz koruma alanı ilan edilmesi hedeflenmiştir. Bu hedeflere ulaşmak için ulusumuza, gelecek kuşaklara temiz, el değmemiş deniz alanları bırakmak için hep birlikte çaba göstermeliyiz. Kıyıl ve açık deniz koruma alanları sürdürülebilir balıkçılık ve kirlenmenin önlenmesi açısından önem arz eder. Ülkemizde açık deniz koruma alanları konusunda daha ayrıntılı bilimsel çalışmaların yapılması, değişik bilim disiplinlerinden ve kurumlardan oluşan **sürekli bir çalışma grubunun** kurulması doğru olacaktır. Böylece dünya denizleri ve okyanuslarındaki mevcut gelişme ve eğilimleri izleyerek ülkemizi çeviren denizlerin nasıl daha iyi yönetileceğine karar vermiş oluruz. Bu ulusumuzun bekası ve gelecek kuşaklara temiz denizler bırakmak için kaçınılmaz bir görevdir.

Harita 2: Doğu Akdeniz'deki koruma altına alınması önerilen açık deniz alanları
A4, Rodos Sırtı ve Çukuru, M1-Finike Denizaltı Dağları (Anaximender), M-2 Akdeniz Yamacı, M-3, Turgut Reis Sırtı, M/E Akdeniz Denizaltı Dağları (Erastothanes)